

לישראל היו תמיד סכסוכים אתם, מפני שהם טענו כי הם יהודים גמורים. בתחילת ימי הבית השני הם רצו שבני ישראל ישתפו אותם בבניין בית המקדש, אבל היהודים לא הסכימו לכך. במשך כל ימי הבית השני היו שונאי ישראל. גם בתקופה האחרונה הם היו עם הערבים יותר מאשר עם עם ישראל. מקצתם הם היום במדינת ישראל מתחילת קיומה, וה"כהן הגדול" שלהם היה גר בתל אביב.

פרק יח נושא ראשון. פסוקים א-ח.

הנושא: ישראל נושע על ידי מלך גדול וקדוש – חזקיהו.

מחנך: הימים שבתחילת ימי חזקיהו היו הגרועים ביותר בכל תולדות ישראל, בצרה שבהם ובמבוכה שלהם.

תלמיד: אומרים שתקופת היטלר היתה הגרועה ביותר.

מחנך: אין להשוות את ימי חזקיהו, לא לימי חורבן בית המקדש הראשון ולא לימי חורבן הבית השני ולא לשום תקופה אחרת, כולל תקופת היטלר. אני רוצה שאתם בעצמכם תגיעו לידי מסקנה זאת. אני אעזור לכם: באותם הימים גלו יותר מעשרה חלקים של עם ישראל, רבים מאד נהרגו, ערים רבות נחרבו. ידי עובדי אלילים גסים גברו. האם היה במה להתנחם? **תלמיד:** ביהודה שנשארה.

מחנך: ראשית כל גם על יהודה איימו האשורים, שכבשו את ארצות הסביבה והתכוונו לעלות גם על ירושלים, כמו שעשו לאחר מכן. לא, ביהודה עצמה אי אפשר היה להנחם, בדרך הטבע. במה אפשר היה להנחם בעת החורבנות הבאים?

תלמיד: היו יהודים במקומות רבים אחרים בעולם.

מחנך: נכון מאד. גם בימי חזקיהו היו פה ושם קיבוצים בודדים של יהודים, אבל לכל אלו לא היתה כל אפשרות של קיום עצמי. כמעט ברור היה, שבדרך הטבעית הגיע הקץ לעם ישראל. זו היתה הפילוסופיה של אחז, של רבשקה וגם של רבים משרי הממלכה, וכפי שנראה להלן גם של העם. אז קם לעם ישראל מלך גדול וקדוש כחזקיהו. אחז אביו מת בגיל שלושים ושש ובודאי גם לפני כן כבר היה חולה ורצוף. עם כל רשעותו לא הפריע לחזקיהו יורש העצר. וכן שר ישעיה הנביא על חזקיהו המלך:

כי ילד יולד לנו...

בן ניתן לנו

ותהי המשרה על שכמו.

במרץ עצום קם חזקיה להקים את הריסות העם. ירמיה לא כתב את הכל. בספר דברי הימים יש הרבה יותר (תלמידים חרוצים ייטיבו לעיין גם שם).

נראה מה כותב עליו ירמיה בספר מלכים. קראו את השבחים ונכתבם על הלוח.

תלמיד אחד: עשה את הישר בעיני ה' ככל אשר עשה דוד אביו.

תלמיד שני: הוא הראשון שהסיר את הבמות גם אלו שנבנו לשם ה'.

תלמיד שלישי: עתה היה קל לעשות כן, כי נחרבו המקדשים של ירבעם.

תלמיד רביעי: אבל הלא גם אנשי יהודה הקריבו בבמות עד עתה.

מחנך: נכון שבחורבנם של עשרת השבטים נעשה קל יותר לבטל את הבמות שהקריבו עליהן לה' מחוץ לירושלים. על זאת נאמר לישיעיה בעת שעוזיהו עלה להקטיר על המזבח בבית המקדש מתוך טענה שאין בו קדושה מיוחדת. ישעיה שאל אז את ה', עד מתי ה'?' וה' ענה לו, עד אם שאו ערים מאין יושב והאדמה תישאה שממה (ישעיה ו יא).

אנחנו עם עקשני, הן לטובה והן לרעה. לרוב רק פורענויות גדולות פוקחות את עינינו לראות כי יש דין ויש דיין וחייב אדם לשקול מעשיו מתוך אחריות לפני ה'. אנו מתעוררים למראה חורבן. אבל גם אז יש צורך באנשים גדולים שידעו לעורר את העם. חזקיה המלך היה האיש. נמשיך לקרוא את שבחיו.

תלמיד אחד: הוא שיבר את כל המצבות והאשרות.

תלמיד שני: אינני מבין למה צריך היה להמתין עד חזקיה כדי לכרות את הנחושת?

מחנך: ואילו אני אינני מבין איך יכול היה כן להכריתו. זו היתה מזכרת עתיקה מאד, ובגלל הטפשים שעבדו לה לא היו צריכים להכריתה, כמו שה' לא הכרית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים בגלל זה שעבדו להם. בכל זאת עשה כן חזקיהו. מן הגמרא נראה שהיה קצת ויכוח על כך ולבסוף הודו לו חכמים שטוב עשה.

אלה הם, כאמור, רק מקצת פעליו. בספר דברי הימים יש הרבה מאד יותר, בעיקר מפעלים כלכליים שעשה חזקיהו כדי להקים את שממות הארץ.

נמשיך לראות את השבחים האישיים האמורים כאן.

תלמיד אחד: בה' אלקי ישראל בטח...

ואחריו לא היה כמוהו...

ואשר היו לפניו (פסוק ה).

תלמיד שני: וידבק בה' לא סר מאחריו וישמר מצוותיו אשר צוה ה'.

תלמיד שלישי: אנו צריכים כיום לאיש כזה!

מחנך: ראוי היה חזקיה להיות מלך המשיח, ומלך המשיח יהיה כזה.

ראו הלאה את שבחיו.

תלמיד: והיה ה' עמו בכל אשר יצא ישכיל (פסוק ז).

מחנך: חפשו בספר שמואל וראו על מי נאמר שבח דומה?

תלמיד: על דוד (שמואל א' יח יד).

מחנך: השבח הגדול ביותר על מלך צדיק זה, הוא כי מרד במלך אשור. לפני כן למדנו על המרד של הושע בן אלה (לעיל יז ד). לפעמים נדמה שהושע טעה. מוטב היה לו להמשיך לעבוד את מלך אשור. בלמדנו להלן נראה כטעות גם המרד של צדקיהו בבבלים, והמרד של הקנאים במלכות רומי בימי הבית השני. זהו המקום היחיד שאנו משבחים מבצע של מרד.

תלמיד: גם את המרד של מתתיהו ביוונים אנו משבחים.

מחנך: נכון. ישנן מרידות קדושות של אנשי קודש.

תלמיד: הראשון היה יהודע הכהן (לעיל יא ד-ט).

מחנך: נכון מאד. אבל זה היה מרד נגד זדים פנימיים, חזקיה מרד בממלכה אדירה כמלכות אשור, כמו שעשה אחר כך מתתיהו כהן גדול.

תלמיד: כתוב כאן כי חזקיהו נלחם בפלשתים, האם היו עוד הפלשתים קיימים בימים ההם?

מחנך: אתה רואה שכן. לאחר המלחמות הגדולות בימי דוד שקטו הפלשתים, עד אשר גדלו מחדש. הם נזכרים גם אחרי כן, עשרות שנים אחרי דוד. היכן? אקל עליכם להזכר, אם לא תזכרו מיד. באותו זמן היתה מרידה בממלכת ישראל.

תלמיד: בני ישראל צרו אז על גיבתון הפלשתית ובעת ההיא מרד זמרי באלה בן בעשא (מלכים א' טז טו).

מחנך: נכון, נראה כי בני ישראל התייחסו תמיד יפה לפלשתים, שאיתם היו יחסים גם לאבות אברהם ויצחק, אלא שהפלשתים הם שהתגרו, מאז שנרגעו לא פגעו בהם ישראל עוד, כי בני ישראל מטבעם עם אוהב שלום הם.

סיכום: נשמור לנו על מצב הרוח המצויין בלמדנו פסוקים אלו על חזקיה, כדי שנבין את הזעזוע של העם מיד לאחר מכן, כאשר פתאום נראה היה כי כל המעשים היו כאילו לשוא. האשורים התגברו והגיעו עד לירושלים. על זה בשיעור הבא.

נושא שני. פסוקים ט-טז.

הנושא: האשורים מובאים ליד שערי ירושלים ומושמידים שם.

מחנך: קראו וחזרו וקראו שתים ושלוש פעמים את הפסוקים ט-יד, וספגו לתוך נפשכם את גודל האכזבה המתוארת פה. תארו לעצמכם שאתם חיים באותה תקופה, מה הייתם חושבים?

תלמיד: היינו מאוכזבים מאד. עשרת השבטים גלו מפני שחטאו, למה יהודה, אשר מלך צדיק גדול עומד בראשה – למה גם הם נמסרים בידי האשורים?

מחנך: נכון מאד. מי יתאר את גודל השבר של שארית ישראל ביהודה, כאשר הגיעה אליהם השמועה שמלך אשור שהגלה את עשרת השבטים מתקרב גם לירושלים, מתקרב ומצליח לכבוש עיר אחר עיר. גם חזקיה המלך הצדיק נבהל, וממהר לפדות את עצמו בשוחד. חזקיה היה מלך זהיר עד מאד בממונם של ישראל. על שולחנו של חזקיה לא אכלו בשר, אלא ירקות בלבד. מה עשה חזקיה הנבהל כדי לגייס כסף לתת למלך אשור?

תלמיד: הוא קיצץ את הזהב מעל דלתות בית המקדש ושלה למלך אשור (יח טז).

מחנך: בגמרא נאמר שחכמי ישראל לא הסכימו לו בדבר זה. אולם חרדתו של חזקיה היתה גדולה ולא נמנע מעשות זאת.

תלמיד: למה באמת היה הדבר? למה לא עמדו לישראל המעשים הטובים שנעשו בימי חזקיה?

מחנך: ראשית כל היה זה, כנראה, עונש לאנשי יהודה, שבהתרגלם במקצת להשקפותיו של אחז, צריך היה חזקיה להכריחם ללמוד תורה. הוא נעץ חרב בבית המדרש והזהיר שמי שלא ילמד תורה – ידקר בחרב. העם התחיל ללמוד במרץ רב, אבל זו חרפה לישראל שיש להכריחם ללמוד ואילו מיזמתם לא עשו כן. על כן בא עליהם עונש שאמנם עבר מהר, בזכות הלימוד שלמדו. אבל היתה סיבה עיקרית עליונה אחרת. היא מבוארת בספר ישעיה (יד כה). אילו נפלו האשורים במקום רחוק מירושלים, איש לא היה יודע שהם נפלו מפני שרצו לפגוע בשארית העם הקדוש אשר ביהודה, על כן הביאם ה' עד שערי ירושלים ושם נפלו, כדי שיתקדש שם ארץ יהודה בעולם וידעו שה' שוכן בציון.

תלמיד: אבל בינתיים סבלו אנשי יהודה.

מחנך: כבר אמרתי לך שגם סבל זה לא היה לחינם.

ימים אלה היו ימי נסיון גדול לישראל, ולקחו היה גדול ועצום לדורות. בלי מה שאירע אז, לא היינו קיימים היום. (ואולי אסור לומר כן, כי עם ישראל יתקיים תמיד בכל אופן, אבל בודאי היו נעדרים מאתנו דברים חשובים.)

נושא שלישי. פסוקים יז-לז.

הנושא: יורשו הרוחני של אחז (רבשקה).

פרק זה ילמדו תחילה בביאור המילים בלבד.

מחנך: מה שלמדנו הוא דבר המתרחש בתוכנו כמעט ללא הפסקה. בכל זאת רוב הקוראים פרק זה, אינם מזהים את עצמם בתוכו, אף כי הם דומים בהחלט לטיפוסים המתוארים בספר.

אני רק אמסור לכם את דברי הגמרא, שרבשקה הנזכר בפרשה זו היה יהודי מומר, היינו יהודי שהחליט לעבור אל האשורים, לא רק במובן המדיני, אלא גם לקבל את דת האשורים, להיות עובד אלילים מתוך אמונה כי זו היא הדרך הנכונה. הוא היה, כנראה, איש צבא חשוב בימי אחז, כאשר מלך חזקיה ומרד באשורים ברח רבשקה, כנראה, לארץ אשור. יש אומרים שהשם רבשקה אינו שם פרטי, אלא זה היה תואר צבאי בצבא האשורי. עתה ראו נה במה הוא דומה לאנשים בני זמננו?

תלמיד: לאיזה סוג אנשים רוצה המחנך להשוותו, ליהודים או ללא יהודים?

מחנך: לשני הסוגים גם יחד.

תלמיד: כן, יש אנשים רבים הלועגים לאלו הבוטחים בה', כמו שעשה רבשקה.

מחנך: נכון. מה הם הנימוקים שרבשקה נותן לדבריו?

תלמיד: הוא אומר שבדבר שפתיים בלבד אין לנהל מלחמה. לחזקיה יש רק מילים יפות ולא גבורה ולא עצה.

מחנך: לאלו דברים של חזקיה הוא מתכוון?

תלמיד: מה ששלח אליו לפני כן ואמר "חטאתי, שוב מעלי, את אשר תתן עלי אשא" (פסוק יד). מלך אשור אינו מסכים לסלוח לו.

מחנך: לא רק שאינו רוצה לסלוח. הוא גם מתפלא על יסוד מה עשה זאת. הוא מנסה לנחש את הנימוקים. מה הם לפי דעתו?

תלמיד אחד: שסמך על עזרת מלך מצרים.

תלמיד שני: המילים של מלך אשור יפות, "בטחת לך על משענת הקנה הרצוץ וגו'" (פסוק כא).

מחנך: מסתבר כי אלו דברי רבשקה היהודי, ולא דברים המנוסחים על ידי מלך אשור. כל העניין נראה כדברי מומר יהודי, המכיר את פנימיות העניינים. אבל זה לא כל כך חשוב. מהו הנימוק השני?

תלמיד: שחזקיה בוטח בה', שחזר אליו בתשובה שלמה וביטל את הבמות בארץ.

מחנך: האם הוא סותר את היסוד הזה? במה הוא דוחה אפשרות זאת?

תלמיד אחד: הוא טוען כי רואים שאין ה' עם ישראל, שהרי אין להם אנשים ואין להם כוח. אילו רצה ה' בם, צריך הוא ליתן להם כוח לעמוד בפני הקמים עליהם.

תלמיד שני: מכאן ראייה? אולי רוצה ה' להושיע את ישראל לא ברכב ולא בסוסים?

תלמיד שלישי: האם באמת לא היו לישראל אנשים שידעו לרכב על סוסים?

מחנך: אתחיל מן השאלה השלישית. האשורים כבשו את כל הארץ. נשארה ירושלים לבדה. בירושלים, לא היה, כנראה, צבא רב, אף כי היה לפני כן צבא לחזקיהו. אכן אפשר שבני ישראל עצמם לא הצטיינו כאנשי מלחמה, כי היה מספר גדול של אנשי קודש שייחדו עצמם רק לעבודת ה', וגם שאר האנשים היהודיים מטבעם הם שונאים את האימונים למלחמה.

תלמיד: אם כן באמת על מה סמכו? האם יש דבר כזה בתורה, שאנשים יתעקשו להלחם בזמן שאין להם כל תקווה לנצח?

מחנך: אם כן אתה סבור כי רבשקה צדק?

תלמיד אחד: לכאורה כן. הכל נראה כאבוד.

תלמיד שני: במקרה זה צריך היה לומר גזירה מן השמים היא ויש להיכנע.

מחנך: זה מה שרבשקה אומר, "המבלעדי ה' עליתי על המקום הזה?", אילו לא רצה ה' בכך, האם הייתי יכול לעלות עליכם? הוא גם ידע את נבואת ישעיה (ז יז) שכך יהיה. עתה עלינו לדעת, למה באמת לא נכנעו? ראו בספר.

תלמיד: מהמשך דברי רבשקה נראה כי חזקיהו הבטיח לעם שה' יציל את העיר (פסוק ל).

מחנך: נכון, באותה נבואה שבה הודיע ישעיה על המלחמה, גם אמר שצבא אשור יפול דוקא ליד שערי ירושלים, כדי שהכל יראו כי נפילתו לא היתה נפילה טבעית, אלא רצון ה' הוא להציל את ישראל. רבשקה ידע את הנבואה, אבל רק בחציה הראשון, שהאשורים יבואו להלחם גם ביהודה, נפילת האשורים ליד ירושלים נראתה לו כבלתי אפשרית. ראו מה הוא מציע לאנשי ירושלים?

תלמיד: כבר אמרנו שלמלך אשור היה אידיאל להקים ממלכה גדולה שבה יבוטלו כל הלאומים. הוא מציע להם רק להחליף את מקומם ומבטיח להם תנאי חיים טובים.

מחנך: גם כאן ניכר שמדבר יהודי מומר היודע תורה. באיזה פסוק בספר דברים הוא משתמש כאשר הוא משבח את ארץ ישראל?

תלמיד: את הפסוק שבו נאמר על חובת הברכה לאחר אכילת שבעת המינים שבהם נשתבחה ארץ ישראל.

מחנך: נכון מאד. נפתח את הספר ונשוה. ראו בספר דברים (ח ז).

תלמיד אחד: בתורה נאמר כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה, ארץ חטה ושעורה וגפן וגו'. רבשקה אמר: "ארץ דגן ותירוש, ארץ לחם וכרמים".

תלמיד שני: במקום "ארץ זית שמן ודבש" האמור בתורה, הוא אומר "ארץ זית יצהר ודבש".

תלמיד שלישי: הוא ציטט בעל פה ואינו זוכר את הנאמר בתורה.

מחנך: יש לו גם ביטוי של חיבה מיוחדת לעם, שבכל זאת הוא קצת נאמן לו.

תלמיד: וחיו ולא תמותו.

מחנך: נכון. בספר ירמיה כתוב כי כדברים האלה דיבר ירמיה אל בני ירושלים בימיו, כאשר דרש מהם להיכנע למלך בבל, "כה אמר ה', הנני נתן לפניכם את דרך החיים ואת דרך המות, היושב בעיר הזאת ימות וגו' והיוצא ונפל אל הכשדים וגו' וחיה" (כא ח-ט).

תלמיד: אם כן איך זה, שכאן מדבר זאת רבשקה ושם ירמיה?

מחנך: אולי תשיבו אתם לשאלה זו?

תלמיד אחד: בדרך כלל בזמן רגיל יש להיכנע, אבל עתה היה ציווי מה' שלא להיכנע.

תלמיד שני: אולי להיפך, בדרך כלל לא צריכים להיכנע, אבל בפי ירמיה היה ציווי מפורש ומיוחד מאת ה' כן להיכנע.

מחנך: קשה להחליט. בכל אופן אנו רואים שאין כללים קבועים במצבים כאלה. האנשים שנגזר עליהם להמצא במצב כזה עומדים לפני בעיה קשה. יש להתפלל ולהשתדל שלא נגיע לידי כך.

בגמרא נאמר שאחד האנשים הנזכרים בפסוק לז, שבנא הסופר, מאנשי חזקיה, גם הוא הגיע לידי יאוש והודיע לאשורים במכתב ששלח אליהם שהוא יכנע ויביא אתו עוד אנשים.

תלמיד: על ידי מי יכול היה לשלוח מכתב כזה?

מחנך: הוא קשר את המכתב לחץ שירה לעבר חיילי אשור, כאילו כדי לפגוע בהם. הוא גם יצא אליהם, אבל איש לא הצטרף אליו. חיילי אשור נקמו בו בעד השקר, והמיתוהו מוות אכזרי.

תלמיד: ראוי היה לכך.

מחנך: אל תדבר ככה. זו טרגדיה גדולה. האיש שימש סופר לחזקיה, והיה אדם חשוב מאד. אולם המצב היה קשה ביותר, וגם אנשים חשובים הגיעו לידי יאוש. זה מלמדנו כמה סבלני צריך להיות האדם במצב כזה. אם לא, הוא עלול להגיע חס ושלום לאותו מצב שאחז המלך היה בו ולאחר מכן איש צבא חשוב כמו רבשקה ושר חשוב כמו שבנא. בלי אמונה וסבלנות אי אפשר להתקיים כיהודי.